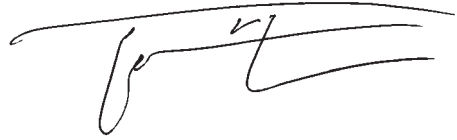


fiatalon fáj, korosodván egyenesen pompás, írta. És még hozzátette: „Sokan még mindig éretlennek tartanak, de ez nem baj, mert amit ők érettnak gondolnak, az maga a halál.”

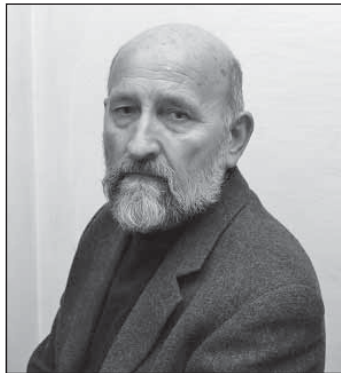
Sose vagy elég öreg ahhoz, hogy fiatalabbá ne válj. Ahogy öregszünk, már egyre kevesebb dologtól félünk. Mire megvénülünk, rengeteg mindent megtanultunk. Csak emlékezni kéne rá.



Bocskay Vince

szobrászművész (Szováta, Románia, 1949. december 16.)

Egyszerű polgári családban születtem. Apám Bocskay Vince asztalosmester, anyám Boross Irén háztartásbeli. Felmenőim a kismarjai Bocskai család leszármazottaiaként 1212-ig vezethetők vissza. Felmenőim ága a fejedelem ágától 1478-ban válik külön.



Apai nagyapám, Bocskay Ferenc kőműves a 20. század elején Görgényüvegcsúrról költözött Szováta-ra. Itt született apám 1907-ben, aki 1935-ben a kolozsvári írószövetségtől megvásárolta Petelei István – jeles erdélyi novellaíró (1852–1910) – szováta-i telkét, és oda 1937-ben asztalosműhellyel egybekötött lakást épített. Ebben a házban születtem én. Anyai nagyapám, Boross Ferenc fűrész-mester családjával Galocásról költözött Szováta-ra 1938-ban. Szüleim – mindketten római katolikusok – 1939-ben kötöttek házasságot Szováta-n. Negyedik gyerekként születtem, ketten éltük meg a felnőtt-kort. Kisgyermekként semmivel sem voltam tehetségesebb az átlagnál.

1959-ben, negyedik elemistaként láttam életem első kiállítását, amely az akkor már Szováta-n élő Kusztos Endre neves festő- és grafikusművész nevéhez fűződött. Ez az élmény olyan hatással volt rám, hogy attól kezdve kedvet kaptam a rajzoláshoz. Mindent lerajzoltam, ami

a kezem ügyébe került, empirikusan, szakirányítás nélkül. Két év elteltével tanítóm, Nemes Sándor biztatására sikeresen felvételiztem a Marosvásárhelyi Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskolába. Ott olyan kiváló szakirányítóim voltak, mint Piskolti Gábor, Nagy Pál, Bordi András, festőművészek, valamint Burda Zoltán, Józsa Gerő és Bordi Géza, elméleti tanárok. A középiskola kilencedik osztályát követően szakosodás folytán a szobrász szakot választottam, Hunyadi László és Izsák Márton szobrászok palléroztak tovább. A művészeti szakközépiskolában a szakórák a híres, Bernády György által épített gyönyörű szecessziós művelődési palotában zaj-

lottak. Ugyanott van a képtár a híres Bernády-gyűjteménnyel, ahol a magyar festészet és szobrászat remekei rám mint képzőművész-növendékre ugyancsak ösztönzőleg hatottak. Ebben a hajlékban láttam először és szerettem meg a színházat.

Érettségi vizsga után 1968-ban felvételt nyertem a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Egyetem szobrász szakára, Virgil Fulicea és Löwith Egon voltak a tanárim, de a számomra legmeghatározóbb egyéniség Kós András szobrászművész, tanszékvezető – az építész Kós Károly fia – volt. Az egyetemi évek hat esztendőt öleltek fel, ami kimondhatatlanul sokat jelentet, számomra nem csupán szakmai, de művelődési szempontból is. Mellékfoglalkozásként a Kolozsvári Állami Magyar Operában világosító és statisztamunkát vállaltam, ami bőséges anyagi haszon mellett sokat jelentett zenei műveltségem fejlesztésében is. Színházi tapasztalataimat megpróbáltam a diákszínpadon is hasznosítani címszerepet vállalva az akkor már nagy sikerű szerző, Páskándi Gáza egyik abszurdoid drámájában.

Az egyetemen délelőtt zajlottak a kurzusok a szobrászműtermekben, délután pedig elméleti órák Mátyás király szülőházában, amely tőzsomszédságában van Bocskai fejedelem szülőházának. Az első két év a szakmában való tájékozódással, önmagam keresésével telt el. Nagyon izgalmas és tanulságos volt az addig még nem gyakorolt életnagyságú portrék, aktok rajzolása és mintázása, vagyis a szakma alapjainak az elsajátítása. Harmadévben kezdtem eligazodni a szobrászat berkeiben, fokozatosan rátalálni a saját hangomra. Ebben az irányban próbáltam kialakítani a formanyelvemet. Nem tagadhatom, hogy ebben tudat alatt szerepe volt a koráb-

ban látott drámáknak, mint például Örkény István *Tóték* című tragikomédiájának vagy Páskándi Géza *A boszszúálló kapus* című abszurdoidjának. Mint ahogy minden jó, az egyetem hat esztendeje is nagyon hamar eltelt. Hatodév végén államvizsgáztam. Államvizsgamunkaként három szobrot mutattam be a szobrászat háromféle klasszikus anyagában, fában, kőben és fémben. Fába faragtam egy áldott állapotban levő fiatal lányt, márványba egy lányportrét, és ólomöntvényként Nerót, a véreskezű diktátort aktábrázolásban, ókori császári pózban. A három munka közül ez utóbbi készült groteszk hangvételben. A *Nero* cím csak álca volt, mert a szobor tulajdonképpen Ceaușescu diktátort jelenítette meg. És mindez történt 1974-ben, a Ceaușescu-diktatúra kiteljesedésének idején. Az államvizsga megvédésén a bizottság tagjai látták, hogy kit ábrázol a szobor, de senki sem merte kimondani, hogy „a király meztelen”.

1974-ben kitűnő eredménnyel végeztem, amiből a kihelyezéskor előnyöm származott. Így választottam rajztanári állást az akkor jó helynek számító szülővárosomban, Szovátán. Egyévi tanítás után, 1975 őszén bevo-nultam Máriaradnára katonának. Hat hónap katonai szolgálat után folytattam a rajztanítást. Ezzel egyidejűleg az alkotómunkát is elkezdtem. Más lehetőségem nem lévén, egyelőre terrakottában dolgoztam. 1977 tavaszán Székelyudvarhelyen megrendeztem az első egyéni kiállításomat Nagy Levente grafikussal együtt. Még ez év őszén házasságra léptem Kiss Margittal. Abban a tömbházlakásban volt a két négyzetméteres műtermem, ahol laktunk. Továbbra is terrakottákat készítettem, amelyeket a korondi kerámiagyárban égettem ki. 1978 őszén hozzáfogtunk a műteremlakás építéséhez. Az

akkori kommunista szemlélet miatt csak háromszintes lakás építésére kaptam engedélyt, ami anyagilag nagyon megterhelt. Az építkezés hat évig tartott, amíg beköltözhattünk az új házba, de végre igazi műteremben dolgozhattam. Ezalatt 1979-ben és 1980-ban megszületett két lányunk, Eszter és Anna. Az építkezés ideje alatt nagyon kevés idő jutott alkotómunkára. Ennek dacára időnként kiállításaim nyíltak Marosvásárhelyen, Csíkszeredán, Sepsiszentgyörgyön, Székelyudvarhelyen, Kézdivásárhelyen, Gyergyószentmiklóson és Kolozsváron. Mindez nem jöhetett volna létre a feleségem önzetlen támogatása nélkül, aki minden tőle telhető tevékenységet magára vállalt az én alkotómunkám érdekében. Az építkezés mellett az idő legérdekesebb részét a tanítás foglalta el. A tanári állásomról nem mondhatam le a szobrászat érdekében, mert abból nem tudtam volna a családot fenntartani, különösképpen mert a groteszk hangvételű munkáim nem voltak összhangban a kor ideológiájával. 1989-ben végre megdőlt az úgynevezett „népi hatalom” diktatúrája, és így számomra is más lehetőségek kínálkoztak. Kiállíthattam immár az anyaországban is, Budapesten, Százhalombattán és Nyíregyházán. Ami addig elképzelhetetlen volt a magamfajta alkotó számára, pályázatok vagy megbízások révén alkalmam nyílt köztéri alkotások elkészítésére. Szinte minden esztendőre jutott egy köztéri szobor. Csak olyan megbízást fogadtam el, amely témájában nem ellenkezett erkölcsi vagy esztétikai szemléletemmel. Gyakran nyertem, de ugyanúgy buktam is el pályázatokat. A bukás sohasem tört le, sőt megerősített a hitemben, építkeztem belőle. Mindig azt tartom szem előtt, hogy a szobor az alkotót, a kritika pedig a kritikust mi-

nősíti. A munkáimat sohasem tudtam könnyedén megalkotni. A szobraim ötleteit sokáig hordozom magamban és nagyon hosszú ideig vívódom, amíg önfegyelmel és határtalan türelemmel, valamint kitartással létrehozom. Csak olyan munkát bocsátok közszemlére, amelyet a magam megítélése szerint elfogadhatónak tartok. Talán ez az oka, hogy életkoromhoz képest aránylag kevés alkotásom létezik. Több esetben semmisítettem meg kész munkámat, mert rájöttem, hogy nem méltó a megmaradásra. Munkálkodásom folyamatában két tényező nyomaszt. Egyik a nem akármilyen örökölt név, a másik a Petelei szelleme, ahol lakom és dolgozom. Részben ezek azok a kihívások, amelyeknek erkölcsileg és minőségileg igyekszem megfelelni.

Két úton haladok. A kis szobraim groteszk hangvételűek, mert groteszk az egész világ, ami körülvesz. Az emberben a legszélsőségesebb elemek fonódnak egymásba. Ez jellemzi az esendő embert. Az emberközpontú munkásságomnak főképpen ez az oka. Köztéri szobraimban elhagyom a groteszket, annak nincs helye. Ott a monumentalitásra törekszem, legfőképpen a forma által hordozott eszme monumentalitására. Ezt igyekszem követni a szobor belső arányai révén is, mert az eszme monumentalitását csak monumentális arányrendszerrel lehet megjeleníteni.

Körülbelül 25 köztéri szobrom áll az országban és az anyaországban. Ezeknek nagy része jelentős személyiségek portrészobra – Petőfi, Bernády György, Mikes, Apor Vilmos püspök, gr. Mikó Imre, Patachich Ádám érsek, Bod Péter, Márton Áron püspök, Szent László, Sütő András, Deák Farkas, Kálvin –, de van néhány szimbolikus emlékmű is. Szobraimban általában az életszerűségre,

de nem az életkép-jellegre törekszem. Nem vagyok újító szobrász, de a hagyományokra építve örök érvényű igazságokat követek. Alkatomnál fogva elkerültek az elvont művészeti áramlatok.

1974-től 2014-ig tartott a tanári szolgálatom. Ez idő alatt 14 esztendőt a székelyudvarhelyi Palló Imre Művészeti Szakközépiskolában is tanítottam. 2014-ben nyugalomba vonultam, de csak a tanításból. Azóta több időm jut a műteremben gondtalanul dolgozni. Két lányunktól hat unokánk született, ami mindennél nagyobb boldogsággal tölt el.

Munkásságomat számos díjjal ismerték el: az EMKE Kolozsvári testvérek díja (1995), Magyar Művészetért Díj (2007), Pro Cultura Hungarica díj (2009).

1994-től az újjraalakult Barabás Miklós Céh tagja vagyok. 2005-ben a Magyar Művészeti Akadémia is sorába fogadott. 1976 és 1981 között a Marosvásárhelyi Műhely tagja voltam. 2010-től tagja vagyok a Románia Képzőművészek Szövetségének, 2014-től pedig a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének. Egész életem folyamán szerencsésnek mondhatom magam a házaséletben és a szakmában egyaránt. Tudom, hogy hol a helyem, és hogy nem vagyok több, mint aminek látszom. Boldogabb az életem, mint amilyet valaha magamnak álmodtam.

tyworkben Hince

Péter Ágnes

képzőművész (Szabadszállás, 1949. december 18.)



Vallomás, tanúskodás, magántörténelem 70 sorban?

Nehéz egy nyílvesszőt arra bírni, hogy visszafelé repüljön.

Papír, ceruza – már picikoromban elég volt, hogy egy varázslatban élhessek... nagy szerencsém volt az, hogy Budakeszin, kisgyerekként befogadott egy rajzsakkör. A Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában, a mai Kisképzőben festőnek tanultam. Mégis szobrász lett belőlem, s azóta is minden fontos, ami a térben van. Minden, anyagi vagy lelki, szellemi vonatkozásban... Hat év főiskola (ma: képzőművészeti egyetem) után, pályakezdőként az életemben a fordulatot néhány magyarországi művésztelepen tett látogatás hozta meg.

A kezdeti anyagi kilátástalanságot oldotta a kiválóan felszerelt műhelyek sora. Karjaim meghosszabbításaként éltem meg azt, hogy más és más anyagokkal kísérletezhettem, az addig hozzáférhetetlen technológiákról nem is beszélve, amik a képzésből teljes mértékben hiányoztak. A gyári háttérű mű-

helyek nemcsak hogy fedelet adtak a fejünk fölé, de tágították is a látóterünket. Országszerte a szoborparkokba készíthettünk nagy léptékű alkotásokat. Minden nagy léptékű munka egy külön kaland lett. A köztéri szobrok kivitelezéséig tartó feladatok megtanítottak projektszerűen gondolkodni. Bármit is tervezek, az a munka a dokumentálásával végződik. Ezzel a szemlélettel készülnek a műalkotások, de ezt kell a művészetszervezéshez és a tanításhoz is hozzálátni.

A nagy méretű alkotásaim mellett kisplasztikákat, éremsorozatokat is készítettem. Egy részük közgyűjteményekbe, múzeumokba került. Elsősorban viaszvesztéses bronzöntéssel vagy viasz és ólomlemez felhasználásával dolgoztam. Kiállítási munkáim különféle anyagok alkalmazásával születtek, homok, fluoreszkáló fénypor, vas, krómacél, vagy valójában maga a fény a legjellemzőbb.

Kutatásaim a krómacél egy különös felhasználási módjához vezettek. Oly módon csiszolom a vékony acéllemezt, hogy annak nagyon mély térérzete legyen. Mindig mögé is néznek az anyagnak, mert ez a többdimenziós jelenség nem könnyen hihető. Kiállításaimon olykor egy-egy tárgyat állítok ki a teremben, de van, hogy egész plasztikacsoporttal alkotok rendszereket. Állhatnak a térben vagy lehetnek falra szerelvek. Grafikai munkáim között hagyományos technikák mellett a kísérletező elektrográfiák érdekelnek. Többször fotóalapú képelemeket helyezek szokatlan összefüggésbe, így hozok létre újabb összefüggésű jelentésegyütteseket. Ehhez számítógépes programok kellenek.

A két dimenzió már csak a monitoron érvényes terület, a tér egy megint másfajta érzékeltetéséhez, a videóhoz fordultam. Kísérleti filmek készítéséhez újabb programok kezelésének ismerete kell. Ahhoz, hogy ma is a nem iskolai keretek között elsajátítható ismeretekkel rendelkezünk, szobrászművészekkel újabb és újabb művésztelepi együttléteket szerveztünk. 1991-ben megalapítottuk a Symposion Alapítványt, amelyben összefogtuk a magyarországi alkotótelepeket, szümpozionokat. Ez a szervezés nagyon fontossá vált mindenkinek, aki ebben a típusú, nem könnyű alkotási munkában részt vett...

Kutatás, alkotás, innováció minden művésztelepi munkára jellemző, még ha csak látenszen is. Tudjuk, hogy a szümpozion-módszer a leghatékonyabb, több ezer év óta létező tudásátadási forma. Helye van az oktatásban. Az általam vezetett művésztelepen, a Nemzetközi Velencei-tavi Symposionon nemzetközi, szakmaközi, többgenerációs és egyetemközi munka folyik. Kísérletezés, térségi kihívások, ami bekerülhet az egyetemek művészeti karaira továbbgondolásra. Nagyon fontos, hogy hassunk a környezetünkre, és az is, hogy legyenek újabb tanítványok. Most egy új, a szümpozion-módszerre szerveződő iskolát szeretnék nyitni.

Családommal nagyon szerencsés vagyok. Férjem, Gáts Tibor népihangszer-készítő, a népművészet mestere, népi iparművész, számos díj tulajdonosa. Világszerte ismert gyönyörű citerái, ütőgardonjai egyre keresettebbek. Két fiunk és két unokánk van.



Kárpáti Tamás

festőművész (Budapest, 1949. december 25.)

1974-ben végeztem a Képzőművészeti Főiskolán, tulajdonképpen ettől az időponttól számítom az életemet, ez a születésem időpontja, szóval még nem vagyok hetvenéves, bár az életrajzomban így szerepel. Ekkor indultam el azon az úton, ahol negyvenöt éve küzdök nap mint nap azért, hogy azokat az érzéseket próbáljam

valahogy a festékbe áramoltatni, amik már akkor is bennem voltak.

Azt próbálom elérni, amiről tudom, hogy lehetetlen, csak megközelíteni lehet, és azt is csak isteni segítséggel. Az emberi alkotás hasonlít az isteni teremtéshez, annak halvány utáinzata: Isten lehelt lelket a holt anyagba, az ő lehelete szállt az élettelenbe.

Ez a gyönyörű küzdés tölti ki az életemet, ha valami sikerül, érzem, hogy isteni segítséggel történhetett. Mámoros érzés, ha látom, inkább érzem, hogy nemcsak festék van a vásznon, hanem valami megmagyarázhatatlan zendül meg.

Ez legtöbbször akkor történik meg, amikor hagyom a képet is „dolgoz-



ni”, hasson vissza rám, és nem ragaszkodom foggal-körömmel saját elképzelésemhez, vázlataimhoz. Ez egy gyönyörű párbeszéd, vállalom a töredékeségemet, alázattal lehetek „ura” a képnek. Persze sokáig ragaszkodom festés közben saját elgondolásaimhoz a képen, de amikor már mindent megtettem, hogy úgy

legyen, ahogy én akarom, és nem érzem jónak, akkor lemondok a görcsös önmagamról és a pillanatnyi érzésem szerint átfestem a képet, s akkor váratlanul, csodaszerűen megoldódik a hosszú kínlódással végigküzdött probléma.

Igen, akkor találom meg magam, ha lemondok magamról. Az abszolúthoz, a Teremtőhöz kellene mérni mindent, a relativizálás megöl minden egyediséget.

Minden művészet szakrális.

Kárpáti Tamás

Zoltán András

nyelvész, szlavista (Sopron, 1949. december 25.)



Apai ágon őseim kiskőrösi tótok, nagyapám magyarosított *Zostyákról* Zoltánra. Ő aztán feleségül vette nagyanyámat, a soltvadkerti *Katzenbach* Ilonát, így a családi nyelv náluk egyből a magyar lett, s apám nemzedékéből már senki sem tudott „von Haus aus” sem németül, sem szlovákul. A család Pesterzsébetre költözött, innen apám útja a soproni evangélikus teológiára vezetett, ott megismerkedett anyámmal, aki szintén vegyes, de magyar–német nyelvű evangélikus tanítói családból származott, maga is tanítóképzőt végzett, és a háború alatt tanított is néhány évig egy bácskai német tannyelvű iskolában. A szlovák felmenők ellenére tehát szláv nyelvtudást a családból nem hoztam magammal.

Az orosz lett az első idegen nyelv, amelyet formálisan tanulni kezdtem, mégpedig a korabeli előírások szerint 5. osztályos koromban. Ez Hegyeshalomban történt, ahová édesapám állomáshelyeit követve 1958-ban költöztünk. Az orosz gyakorlati szempontból ott és akkor teljesen felesleges nyelvnek bizonyult, használatára a vasfüggöny közvetlen közelében semmiféle lehetőség nem kínálkozott, hozzánk az ország más részéből még a magyarok is csak külön engedéllyel jöhettek látogatóba, így „szovjet turistát” sem Hegyeshalomban, sem gyermekkori nyaralásaim helyszínén, a szintén a nyugati határsávba tartozó Sopronban nem lehetett látni, de az osztrák határ közvetlen közelében még szovjet katonaság sem állomásozott. Így számomra az orosz kezdetben olyasfajta tananyag volt, mint amilyen apám nemzedékének a latin lehetett: ezen kezdtem alaposabban tanulmányozni egy indoeurópai nyelv szerkezetét. Ebben viszont szerencsém volt: egy igen kiváló, latin szakosból átképzett orosz tanár tanított az általános iskola felső négy osztályában, a szigorú, de nagy tudású, sok nyelvet ismerő Deák Lajos tanár úr. Valószínűleg mindketten jól jártunk ezzel a találkozással: neki ritkán adódott tantárgya iránt valamennyire is érdeklődő tanítványa, én pedig igen komoly, bár nem túl gyakorlati, de nyelvtanilag jól megalapozott tudásra tettem szert nála. Valószínűleg az ő példája nyomán kezdtem el én is tankönyvből-szótárból egy másik idegen nyelvet is tanulni, mégpedig a lengyelt. Az elméleti orosz után valami olyan nyelvet is akartam tanulni, amelynek az országába még el is juthatok, az akkor számomra elérhető szűk kínálatból irodalmi és történelmi olvasmányaim alapján a lengyel tűnt a legszimpatikusabbnak.

Középiskolába Sopronban jártam, a Széchenyi István Gimnáziumba, ahol német tagozatos osztályba kerültem. Kiváló tanárom volt dr. Ruhmann Margit személyében. Magánúton angolt is tanultam, s a gimnáziumban a hajnali fakultatív latinórának is állandó látogatója lettem. 1968-ban érettségiztem, az ELTE Bölcsészettudományi Karára jelentkeztem orosz–német szakra. Tanulmányaimat egy szűk évnyi katonáskodás után 1969 őszén kezdhettem meg. Nyelvészetből az orosz

szakon Balczyk Emil ószlávórái voltak rám a legnagyobb hatással, ahol feltárultak előttem a két tanult szláv nyelv, az orosz és a lengyel korábban részben már sejtett, de most rendszerré összeálló szabályos hangmegfelelései és ezeknek történeti okai. Balczyk a prozemináriumon megkövetelte, hogy az elemzett ószláv szöveg minden egyes szavát etimológiai szempontból is elemezzük, így a szavak eredete iránti, többé-kevésbé mindenkinben meglévő kíváncsiság itt kezdett nálam tudományos érdeklődés formáját öltetni. Az első év végére megérett bennem az elhatározás, hogy a szlavisztikát választom tanulmányaim fő területéül, ezért a második évtől a német szak elhagyásával orosz–lengyel szakon folytattam tanulmányaimat.

Az egyetem befejezése után (1974) az ELTE Bölcsészettudományi Karának Orosz Filológiai Tanszékén lettem két évig tudományos továbbképzési ösztöndíjas, majd a megfelelő tudományos titulusokat megszerezve és az egyetemi számarlétra összes fokozatát megjárva egész szakmai pályafutásom alatt ez a tanszék (illetve jogutódai) volt a munkahelyem, legfeljebb mellette vállaltam mellékállásban más egyetemek és főiskolák meghívására hosszabb-rövidebb ideig másutt is oktatómunkát (Pécs, Bécs, Szombathely, Nyíregyháza). 2016. évi nyugdíjba vonulásom óta is vezetem az orosz nyelvészeti doktori programot, valamint vendégprofesszorként működöm a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán.

Kutatómunkám fő irányát a szláv nyelvtörténet jelentette, ehhez azonban itthon hiányoztak a források. Az 1970-es évek végén már nagybeteg Balczyk Emil arra biztatott, hogy pályázzak külföldi aspirantúrára. Így lettem levelező aspiráns 1980-ban négy évre a moszkvai Lomonoszov Egyetem Bölcsészettudományi Karának Orosz Nyelvészeti Tanszékén, ahol a világhírű Borisz Andrejevics Uszpenszkij professzor lett a témavezetőm. A középkori lengyel–orosz nyelvi kapcsolatok legrégebben dokumentálható korszakára irányuló kutatómunkám egyre inkább a lengyel és az orosz nyelvterület közötti köztes vidékre, az óukrán és az ófehérorosz nyelvemlékekre kezdett koncentrálni, mivel a források egyre világosabbá tették, hogy e „nyugatorosz” zóna nyelvi és kulturális hagyományainak ismerete nélkül nem kaphatunk reális képet a *Slavia Latina* és a *Slavia Orthodoxa* kölcsönhatásáról ebben a korai periódusban.

Még moszkvai éveim alatt hívta fel Hadrovics László a figyelmemet az ófehérorosz Attila-történetre. Végül 1996-tól kezdve kezdtem el behatóbban foglalkozni ezzel a nyelvemlékkel, amelynek számtalan érdekes vonatkozása van. A reneszánsz kori magyar–lengyel–fehérorosz nyelvi és irodalmi kapcsolatok eme egyedülálló emlékével több tanulmányban is foglalkoztam, majd elkészítettem a mű modern kiadását is, amelyet 2004-ben az azóta fájdalmasan korán elhunyt nagyszerű kollégám és barátom, Udvari István adott ki Nyíregyházán.

Már a hetvenes évektől Balczyk Emil, majd Hadrovics László biztatására foglalkoztam a szláv–magyar nyelvi kapcsolatok kérdéskörével, később Király Péter és Vékony Gábor felkérésére is dolgoztam ki egy-egy témakört. Az utóbbi években munkásságom nagy részét ez az anyag teszi ki. Az eddig fel nem ismert régi szláv jövevényszavaink közül talán sikerült néhánynak meggyőző etimológiát találnom. Örömmel látom, hogy nem teljesen visszhang nélküliek ezek a munkáim, s akadnak fiatal kutatók is, akik eredményesen művelik ezt a területet is.



Fekete László

keramikus- és szobrászművész (Budapest, 1949. december 26.)

Azok közé a művészek közé tartozom, akik valóban igen sokat kaptak otthonról, a szülőktől. Elsősorban azt, hogy a magyar modern művészet legjobbjaival már igen korán személyes közelségbe kerülhettem, egészen kicsi gyermekként, hiszen a Vajda Lajos, Bálint Endre, Korniss Dezső óriás hármából ket-



tőt igen jól ismerhettem, és ott volt még a többi kiválóság is: Anna Margit, Jakovits József, Vajda Júlia és mások. Később Schaár Erzsébet és Vilt Tibor vált közeli személyes ismerőssé, de ez már a fiatal felnőttkor kezdetén volt.

Nem, természetesen barátságról nem beszélhetek, hiszen a különbség túl nagy volt ehhez. De édesanyám kerámiaműhelyében dolgozott Babarczy Marika, Babarczy László édesanyja, Vajda Magdi, Vajda Mihály édesanyja, és sokan mások is, akik a munkaidejük alatt igazán érdekfeszítő dolgokról beszélgettek Anna Margittal, Vajda Júliával, Jakovits Józseffel, Drégely Lászlóval és másokkal. Anyám műhelye sokuk számára igazán életmentő volt az ötvenes-hatvanas években, amikor az ő művészetük még a keményen tiltott kategóriába tartozott. Persze arra is emlékszem, hogy ez a helyzet mekkora keserűséget okozott nekik, ezt már kicsit nagyobbacska gyerekként is pontosan éreztem. Jakovits József például „mellőlem” disszidált 1963-ban, addig ugyanis állandóan őmellette agyagoztam, ami-

kor a gipszformákból gombokat nyomott. Egészen mély, ólmos keserűség áradt belőle... Anna Margitban is csak egyre gyűlt a fájdalom és a csalódottság, Kornissról, Bálintról már nem is beszélve! Persze apám, Fekete Nagy Béla fájdalomja, visszaszorítottsága is ott dolgozott bennem. Mint a Szentendrei és az Európai

Iskola egyik remek festője, ő sem rúghatott labdába ezekben az időkben. Ő sem, pedig ő aztán igazán kivette a részét a fasizmus elleni küzdelemből, hiszen 1944-ben anyámmal együtt mintegy 1000-1200 zsidót mentett meg az akkori kis kerámiaműhelyükben készített hamis papírjaikkal. De természetesen ez sem számított: aki „absztraktul” (vagy nem „szocreálul”) fest, az magára vessen! Így apám már 1948-ban teljesen lemondott a művészeti tevékenységről, de nagy szerencséjére volt egy építészti diplomája is a tarsolyában, és annak birtokában elmehetett dolgozni az Ipartervbe, ahol aztán az ötvenes években a legnagyobb magyar erőművek tervezésében és felépítésében vehetett részt.

Evel némiképpen érintettem a másik meghatározó emléksort is, ami nekem kivételesen sokat jelentett és jelent manapság is: szüleim 1944-es embermentő tevékenységére gondolok, ami példátlan bátorságot, kiállást, önfeláldozást követelt tőlük. Illetve szerencsére önfeláldozást nem, hiszen bámulatos és alig-alig hihető mázli-

sorozattal megúszták a lebukást 1944 júniusától 1944 decemberéig. Akkor aztán jó érzékkel eltűntek Budapestről, és, mint ahogy később kiderült, ez a lépés megmentette az életüket, mert már nagyon forró volt a talpuk alatt a talaj, Budapest felszabadulásáig már nem tudták volna itt megúszni. (Vagy ki tudja?) Lementek Székesfehérvárra, mivel a hadmozdulatokból láthatták, hogy az a város hamarabb fog felszabadulni, mint Budapest. Ott aztán apám elszenvettede addigi életének legnagyobb csalódását, amikor is a bevonuló szovjet csapatok hősei „mindent” megcselekedtek, amit addig az általuk legrosszabbnak tartott nyilaspropaganda állított...

Ezt a csalódást apám sohasem heverte ki teljesen, de legalább ez is döntő mértékben járult hozzá ahhoz, hogy 1947-ben már ne akarja meghosszabbítani párttagságát. Ekkor már ugyanis tudta, „ezektől” már kilépni sem tanácsos, azt is nagyon rossz néven vehetik... Evvel rendes távolságra került a politikától, mert azt gondolom, ha közel marad hozzá, akkor őt is nagy valószínűséggel bevonták volna egy perbe 1949-ben, hiszen ő ritka nagy mester volt papírhamisításban. Az ilyeneket pedig nem igazán tűrhette Rákosi elvtárs, pláne még ha valamit mérészeltek is tenni, például itthon álltak ellen! Még hozzá kivételesen bátran. Persze ez csak az én feltételezésem, de talán nem járok messze az igazságtól.

Apám 2012-ben kapta meg a Világ Igaza kitüntetését, posztumusz. Anyám csak azért nem kaphatta meg, mert ő zsidó származású.

Tehát sok minden más mellett ezek a körülmények azok, amik a gyerek- és fiatal felnőtt éveimet döntően meghatározták. Persze sok utazás mellett, amire azért volt módunk, mert anyámnak igazán jól ment a műhelye.

Így egészen kicsi koromban elkezdhettem agyagozni, már 1953-ban, amikor Sztálin elvtárs halála után újra engedélyezték anyám aprócska műhelyének a működését. Ezt 1949-ben tiltották be mint súlyosan rendszerellenesnek. Az emberiség nagy vezérének halála után viszont már úgy gondolták az elvtársak, hogy ez az aprócska magáncég már nem fogja súlyosan veszélyeztetni a kommunizmus dicsőséges felépítésének folyamatát. Így is lett, és 1956-ra már újra remekül ment a műhely. Ennek köszönhetően igen gyakran ebédelhettünk a Mátyás Pincében (is), és ennek következtében mint hatéves gyerek jelen lehettem Sinkovits Imre szavalásán a Petőfi-szobornál. Igen, éppen aznap is ott ebédeltünk, és amikor kimentünk az étteremből, ott volt már az óriási tömeg. Sok minden a tök véletlenes múlik. Így ez lett az az első saját emlékem a történelem menetéről, mégpedig az egyik legfényesebb időszakáról, amire még most is világosan emlékszem. Viszont nem mentünk tovább a tömeggel a Rádió elé az első lövöldözésre... Ezt is megúszták a család. Nem sokon múlt, mert anyám nyilván nagyon szeretett volna a fiatalsággal tartani, de egy hat- és egy kilencéves fiúcskával ez nem lett volna nagyon jó. Vagy tán megérezett valamit, hogy ez mibe is fog torkollani? Ki tudja?

Anyám 1956-ban el akart menni, de apám nem, így nem Alaszkában nőttek fel, az volt ugyanis anyám kedvenc úti célja. Már 1939. szeptember 3-án el akart menni oda prémvadásznak, amikor is kijöttek egy párizsi moziból. Amikor bementek, még nem volt háború, amikor kijöttek, már háború volt. De apám akkor is haza (vagy „haza”) akart jönni. Így nagy nehezen visszavergődtek Olaszországon keresztül. Ez rendkívül nehéz volt, sok viszontag-

ságon mentek keresztül. Közvetlenül a hazatérésük után megalapították a Henger utcában az első kerámiaműhelyüket, ahol később, 1944-ben a hamis papírokat is gyártották.

Szóval agyagoztam, agyagoztam, és már elég korán eldólt, hogy én ezt nem is fogom abbahagyni egyhamar. Így is lett, manapság is „agyagozom”.

Az első és legfontosabb saját jogú kivételes szerencse 1992-ben ért el, amikor is a műfajom világszinten is legfontosabb kiállításán/versenyén Japánban (Mino) elnyertem a szakma legfontosabb New York-i galériásának, Garth Clarknak a különdíját, és utána meg is hívott állandó tagnak, Közép- és Kelet-Európából egyedülként. 1992-ben én kezdeményeztem a műfaj első kisebb csoportosulásának, a Terra Csoportnak a megalakulását.

Háromszor is elnyerhettem a műfaj legjelentősebb hazai versenyének/kiállításának első díjait Pécsen az ottani kerámiabiennálékon és -quadriennálékon: 2004-ben, 2008-ban és 2017-ben. Azt hiszem, ezt leginkább a most, igen korán elhunyt Sárkány Józsefnek köszönhetem, aki a Janus Pannonius Múzeum főmuzeológusa volt, és aki igen jelentős mértékben járult hozzá, hogy a műfaj előtérbe kerüljön. Korai halála óriási veszteség mindannyiunk számára, de főleg a szobrászoknak és keramikusoknak. A pécsi országos szobrászati és kerámiakiállítások megszervezését nagyrészt, illetve az utóbbi időkben az ő erőfeszítésének köszönhattük.

Az Egyesült Államokban négy önálló kiállítást is rendezhettem a világ egyik vezető galériás környékén, New York 57. utcájában, a Garth Clark Galériában: 1994-ben, 1997-ben, 1999-ben és 2001-ben. Csoportos kiállításokon meg olyan óriások agyagból készített műveivel szerepelhet-

tem együtt, mint Picasso, Malevics, Rauschenberg, Lichtenstein, Caro, Sottsass és mások, a „csak” keramikus világnagyságokról nem is beszélve, mint például Voukos, Arneson, Ryce.

Sajnos a galéria 2005 és 2007 között megszűnt, és nem tudott hasonló kvalitású intézmény a helyébe lépni.

Így nem maradt más hátra, mint hogy hozzákezdtem nagy méretű szoborerveim megvalósításához, még a válság idején. Ha a galéria tovább fut, és egy-két évenként nem túl nagy méretű szobrokat kellett volna csinálnom az egyéni kiállításaimra, akkor ezeket a jelentősebb méretűeket nem tudtam volna létrehozni. Így sikerült ebből az igen rossz eseményből valamennyire jól kijönnöm. Például az egyik nagy méretű szoborcsoporttal nyertem el 2017-ben a harmadik pécsi első díjamat a kerámiaquadriennálén. A másik viszont a 2014-ben megrendezett legnagyobb európai szakmai kiállítás/versenyen szerzett nekem jelentős megtiszteltetést Németországban, Koblenz mellett, a Westerwald Múzeumban.

Igen, „szobrokat” írtam, mivel az amerikai szerepléseim legfontosabb eredménye az, hogy hat nagy és jelentős amerikai képzőművészeti múzeumba is be tudtam kerülni a műveimmel, számos (kb. 50-60) magángyűjtemény mellett.

Többé-kevésbé négy-öt fajta irányban dolgozom, egymástól szinte teljesen eltérő stílusban. Sokan csodálkoznak rajta, hogy ezek a különbözőségek hogyan férnek meg bennem. De megférnek. Egyiket sem hagyom véglegesen abba, hol ezt, hol azt veszem elő, és az okozza a legnagyobb fejtörést, hogy éppen melyiket is folytassam. Az erről való döntés a legnehezebb.

Sajnos valamennyire jogosnak is kell tartanom a szobrászok ózdkodá-

sát az agyagból dolgozóktól, mert valóban nem kevés ócskaság kerül ki a kezük közül. Ez az anyag túl könnyen megmunkálható, túl olcsó is a többi szobrászati alapanyaghoz képest, és ezért igen sok nem igazán átgondolt művel találkozhat az, aki egy-egy keramiakiállításra betéved.

A műfaj világszinten is vezető galériájába való bekerülésem valóban meg-

változtatta az egész életemet és a szakmai pályafutásomat is. Nem is tudom, mi lett volna velem akkor, ha ez nem történik meg. Talán Csepelen lehettem volna valamilyen iskolában művész-tanár. Talán. Hogy megéljek valahogy.

Fehér Juli

Mészáros Mária

üvegtervező, szobrász- és keramikusművész (Tiszaszentimre, 1949. december 26.)



Hát, december 26. nem egy jó dátum a megszületésre! Jézus Krisztus nagy konkurencia... Ráadásul, ha kihúzom még pár napig, akkor nem ebben, hanem a következő évi kiadványban szerepelek!

De megszülettem Tiszaszentimrén, ami külföldi pályafutásomat tekintve rendszerint homlokráncolásra, visszakérdezésre és elírásokra ad okot. Számomra is meglepő módon az utóbbi időben egyre jobban ragaszkodom ahhoz, hogy minden „s” és minden „z” a helyén legyen. (Ez már valami öregkori nosztalgia?)

Az általános és középiskolát Szolnokon végeztem, volt egypár kitűnő tanárom, akikre mindig szívesen és hálával emlékszem vissza, és akik segítettek abban, hogy megtaláljam a „saját utamat”. Rajzolni Bokros László festőművésznél tanultam a szolnoki művésztelepen.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetemre és az Iparművészeti Főiskolára felvételiztem. Az előző sikerült. Két évet végeztem el magyar–német szakon, közben – hogy valami szórakoztató is legyen az életemben – játszottam az akkor még létező Egyetemi Színpadon, és persze újra próbálkoztam az Iparművészetin. 1972-ben felvettek, így ott folytattam tovább tanulmányaimat a szilikát szakon. Az üveg érdekelt mint viszonylag új anyag a figuratív szobrászatban. Mesteremnek Schrammel Imrét tekintem, aki „hivatalosan” ugyan nem volt tanárom, de tőle tanultam a legtöbbet a felejthetetlen szünidei közös munkák alkalmával.

1982 óta Hollandiában élek és dolgozom. Rendszeresen kiállítok európai és amerikai galériákban, több munkám található múzeumokban és magángyűjteményekben. Bármennyire hihetetlen – néha magamnak is! –, kizárólag ebből élek.

Van egy lányom, akit a legsikeresebb alkotásomnak tekintek.

Mészáros Mária

Bakonyi Péter

író, költő, újságíró, szociológus (Debrecen, 1949. december 28.)



Hetven felé...

Gyerekkor?

Az ég látványa kisimult Veronika-kendő:
fényes rubint arc kék-fehér textilfövényen...
s a fátyol mögött – mint vasalatlan kis horpadás,
mint fuvallatnyi folt a múlt szőtteséről –
egy ablak nyílik, s pillantás múlva bezárul...

Nappal az ember nem olyan esendő,
mint éjszakára lesz, s ha lenne valaki más
mellette mindig, mikor messzi üregéből
a szakadozott, hókult felhőköpenyen
át a vörösülő hold rá ijesztőn visszabámul

– akár egy óriási, virrasztó bagolyszem –,
talán a legősibb hideglelés se volna
olyan dermesztőn s kiegészően reménytelen
(ahogy csapatoknak – csata nélkül is leverten),
hogy egyre szorongatóbban féljen a haláltól...

Mert ha valaki egyszerűen csak állna felettem,
ahogy megesetten s részvéttelenül fekszem
ott, és mint egy mesehóst, magához karolna,
vagy egyszerűen csak hozzáérhetne testem –
az talán adna elég erőt: kilátni a homályból...

De hogyha nincs, aki nincs: könnyű feladni,
ráébredvén: nyeretlen sorsjegyed van mától;
bármit terveztél is, időd csak feleannyi;
s ha telne rá, se lehet hosszabb a gyerekkor,
hiába volna elixír, génzseni, csodarabbi...

Gyerekkor?! Hisz már az anyém is együtt lép velem!
Vagy már nélkülem? Túl korán: őrző-rácsomon
át! S csak attól félek, lassan már hiába terelem...
Apaságom létigéit önnön múltamból másolom:
volt egyszer, hol nem volt... édes anyaszerelem...

Családfa

Legtöbbjük nem volt senki se:
paraszt, kocsmáros, varrónő, anya...
Éltek és haltak, ahol apáik laktak,
csak egy fedélnek kellett lennie
a fejük felett, külváros meg tanya
volt a lakóhelyük, kutyák ugattak...

Egyik jegyző se tartotta becsben őket:
nem hajtogattak cserzett macskabőrt,
még a „zsellérrang” is nagyobb volt...
s ha rájuk küldték az adószedőket,
nem akadt hős, aki a kardjába dőlt,
ősei „ősbűnéért” mind együtt lakolt...

S hiába lehettek „fajra” lombosabbak
az ágai e ritkásan nőtt szomorúfűznek,
mint sok vastag nyakú póri bokornak,
meg hogy velük se voltak sokkal rútabbak
a hazai telek: e népek mindig csak menekültek...
s csak fáztak, fohászkodtak, szaporodtak...

Anyám apadó tején én is ugyanúgy csüngtem,
ahogy a többi hasonszórú a horpadt soron:
elszívta előlünk a gyár! De mind nőttünk tovább,
bár csak egy repedt csörgő maradt a kezünkben,
s alig akadt pár vér-barát, elszánt eszme-rokon,
kivel a piszkos idő ne lett volna még mostohább...!

Dialógus

Egyik emlékből lecke lesz, másikból áhítat...
vagy fekély... vagy hamis tudat, melyre felesküszöl,
vagy mint maró köd bújik beléd, s mohón átítat
és éget mint porladó parázs, élősködő üszök...
s egy régi perc leterítheti bármelyik álmodat...

A gyermekkor? Dermesztő, hajnali gyársikoly...
széles, macskaköves, lószagú főutcák...
nyers vadkörteízű szelek... alkonyatkor
mint riadt kisbarmok, futnak haza a fruskák...
s minden kölyök fél sírokra ülő madárrajoktól!

Mint lepke-tapintás, egy régi hang libabőröz engem azóta is, ahányszor hasonló felfakad: árva farkas-eb sír... s esténként valaki lövöldöz valahol... vért vedlenek a vékony házfalak... lassan már papot hívnak, ha csak héja köröz...

S én mégsem emlékszem egyetlenegy silány, boldogtalanná aprult percére sem gyerekkorom táguló tíz-esztendeinek: „Akire *valaki* vigyáz – mondta anyám –, bátrabban ül a motoron”... a varjúra meg azt mondta: fekete sirály...

De biciklit se kaptam, nemhogy még motort! S mikor asszonyanyámhoz ijedten odabújtam, mert az udvarunkban egy éhes purdé kotort a házi szemétben – kivetetten és elvadultan, a dühöm volt a nagyobb, bár oda sírás sodort...

Meséljek még? Én megértettem korán, hogy mit s miért, csak szerettem volna még tovább játszani, mielőtt végleg eldobom majd a gombfocit, mert bár a sírás athéni bennem, a düh spártai: az ember halaszt, s reméli: nihil reliqui facit...

Analízis

Aztán már elég harapós lettem nagykölyöknek, mint üres asztalok mellől hergelt kóbor ebek, mikor már nem hullik közékük lerágott borda, mi ok lett volna, hogy végre világgá szökjenek, de mégis mind itt bagzanak ma is, itt költenek, s itt ürítenek, mint vadak a frissen elásott holtra...

Felnőve értettem csak meg, hogy az ember milyen cseppnyi mint élőlény (nem az úrból nézve), s hogy ha még közelebb hajolsz hozzá, a bőre szagán érezheted, hogy nincsen nála gyávább szerves parány, ki öl és rombol szünettelen, de félős mérlegre menni istene előtt, s talán az a leghangosabb épp, aki a legjelentéktelenebb: reszket, mint állat hídon, de vak s kevély: gyűlölné érte, ha szánnád...

S öreg lettem. Családom bokra mégis csupán egy fűcsomó a sziklafalon. Bár van asszonyom, fiam, testvérem s három-négy álmos szépöcsém, a vén nagyasztalt összecsukva se érzük körül majd a halotti toromon, úgy elfogytunk világharc, kór-sarc s tarka génnyomor idéltlen kezén-közén... Én mindig azt hittem, születni készülünk sokáig: kilenc hónapnyi csend egy magzatburokban! De nem: a meghaláshoz kell a több elő-idő! Itt idebenn...

Hűség

Így most már ráérek verseket írni,
hisz bármikor meghalhatok...
Régebben csüngtem, szinte síri
daccal – s ahogy egy gyerek nyafog –
az élet mellén, mert féltem hinni:
nincsen, amiről lemaradhatok.

De engem az isten már kifizetett:
„Itt egy kölyök, és elszámoltunk –
mondta. – Lány vagy fiú legyen?”
„Ha dönthetnénk, változna a dolgunk? –
kérdeztem vissza. – Létünk a gyereken
függ, bármily közel legyen is a holtunk!”

Engem az isten hát jól kifizetett:
„Hogy ne unatkozz: nevelj gyereket!” –
mondta, s adott egy üres életet.
E néhány évre, ami még hátralehet,
jobb kedvtelést már úgyse lelhetek:
s eső közben kergethetem a felleget...!

Így aztán, most már tényleg ráérek:
edzésekről zongoraórákra megyek
vele vígan, és senkivel se cserélek,
ha a kölyköm veri a billentyűzetet!
Értelmetlenek még azok a régi, szorgos évek
is e botló létzajok nélkül, s terméketlenek...

„Ez sületlenség! – sikolt fel erre az agy. –
Egy raklapra tenni fel minden zsákot!?”
De őt a szív kontrája azonnal lecseréli:
„Amennyit másnak adsz, csak annyi vagy!”
Mi hát a jó? Hallgatni életszerűbb? Vagy inkább megéri
még kimondani egypár félig megfejtett igazságot...?

„Badar beszéd! Inkább csak építsd, költő,
tenmagadat, halálig, s ne áldozz a közre
annyi percet!” – ordít fel erre tüdő s a hörgő,
de a szív nem hagyja, hogy bárki fölözze:
„Mi lesz, ha jön majd az Úr mosolyt letörő
kérdése a kapushoz odafent: Ember jött-e?”

Kotorék

De már nem szeretem a hús felhőcseppeket
arcomhoz csapódni, mint ifjú, csupasz szél
koromban, mikor még együtt kergettük a delet...
S bár emléjére még vissza-visszadob unottan
e cafrika hon: még soká szívjam, cibáljam, holtam-
ig, akár, de ez kintorna már, s nem nekem zenél...

Én megváltoztam, mint bonviván hangja ködben,
s néha már kész volnék akár magamat temetni el...
De akkor beszédet ki mond?! Hogyha összetöppen,
s csak gügyög, mint megilletődött halott a saját torán,
vagy csak ül fakón egy szomszéd sír repedt kövén az ember,
nem több, mint egy leégett nádasra hulló kimúlt kormorán...



Nagy Varga Vera

etnográfus, muzeológus (Jászberény, 1949. december 28.)

Kutatásaim, írásaim egyik része az 'anyagi kultúra' vizsgálatával foglalkozik, másik része pedig 'társadalomnéprajzi', lényegében a művelődéstörténet témakörébe sorolható vizsgálódás. Alkalmazott módszerem a budapesti ún. Tálasi-iskola történeti néprajzi módszere volt.

Kétnyelvű, magyar-orosz felmenőkkel rendelkező családban nevelkedtem, Jászberényben. Elődeim között mindkét ágon voltak kézművesek és földművesek egyaránt: a közép-ázsiai telepés orosz nagyanyám második házasságkötése 1920-ban a magyar hadifogoly nagy-



apámmal lehetővé tette, hogy gyermekeikkel megmeneküljenek a sztálini kuláküldözés megsemmisítő brutálitása elől. 1935-ben a Szovjetunióból a magyar állampolgárságukat megőrző, egyes házasságban élő hadifoglyok hazatelepülhettek: feltétel volt, hogy a magyar külügyminisztériumnak be kellett mutatniuk az egyházi házasságkö-

tés anyakönyvi kivonatát. Édesanyám, a legkisebb gyermek hétéves volt ekkor, az első osztályt még a Taskent melletti faluban végezte, ahol saját földjükön gazdálkodva jómódban, bőségben élt a család.

Gyermekkoromban szerettem a Zagyva szürke agyagját, amiből városokat gyúrtam, majd száradás után kifestettem. Amióta emlékszem, hároméves koromtól mindig rajzoltam valamit; a Bercsényi-iskola rajzszak-körével, Borsányi Kati nénivel jártunk a Jász Múzeumba, ahol cserépedényeket és szücs ködmönök hímzéseit másoltuk hosszasan elmerülve a kompozícióban és a színekben. Megtiszteltetés volt, hogy hetedikés koromtól az iskolai önképzőkör elnöke lehettem, ami az évfordulós ünnepek rendezésében való részvételt, március 15-i ünnepi beszéd írását és előadását, és több alkalommal versmondást is jelentett. Élénk volt a sportélet, a talajtornától a futáson keresztül a kézilabdáig lelkes résztvevő voltam. Nagyon szerettem az iskolát, könnyen tanultam és mindenre kíváncsi voltam. Csodálatos asszonyok tanítottak: elsőben Boriska néni, másodikban Jolika néni, és még mások.

Az otthoni élet 1959 után nehézé vált: a földeket állami tulajdonba vették, édesapám nem lépett be a térszbe, ezért alkalmi munkákra kényszerült. Ez volt a térszesítés második hulláma sok kegyetlen mozzanattal: a hozzánk járó agitátor végső érvként az asztalra helyezte a szolgálati fegyverét, így vélte meggyőzni szüleimet.

Az általános iskolai osztályfőnöknek, Gizi néninek is köszönhetem, hogy felvettek a szolnoki középiskolába, ahol az osztálynaplóba be volt jegyezve nem rendszerhű családi származásom, és feltehetően két évig ezért nem vettek fel kollégiumba, albérletben lakó externista voltam. A „próbaidő” alatt kinevezett osztálytitkárként kellett bizonyítanom, hogy „közösségi ember” vagyok az otthoni háttér ellenére. A harmadik évtől a Chartiaux Renéné, Babszi néni által

vezetett kollégium igazi otthonná vált, és a tanulmányi versenyre, egyetemi felvételre való felkészítést is jelentett: 1967-ben országos orosz nyelvi versenyen második helyezést értem el. A rajzolás ekkor még szórakoztatott: 1966-ban az építőtáborok karikatúra-rajzversenyén országos második helyet értem el az alcsiszigeti építőtábori élmények humoros esszenciájával. Szerettem a tájékozási futóversenyeken való, térkép utáni keresgélést: ezt a csoportot Szurmay Ernő igazgatónk vezette.

A közgazdasági szakközépiskolában Dienes Erzsébet magyarnyelv- és irodalomtanárom honismereti szak-körében készítettem az első néprajzi témájú dolgozatokat; elsőként a jászberényi szücsmesterségről írtam, ami Kresz Máriának például annyira elnyerte a tetszését, hogy öreg szücsmesterem nótájából *A szücslegény az Úristen legkedvesebb remeke* kezdetű szakaszt többször is idézte munkáiban. Boldog voltam, amikor egyetemista koromban, személyes találkozásunk alkalmával megdicsért ez a kiváló szakember. A másik pályamunka a juhtartásról és tejfeldolgozásról készült. Meglepetést jelentett számomra, amikor néhány évvel később a Damjanich Múzeum – Szabó László szerkesztésében – más diákmunkákkal együtt megjelentette. Ez volt az első publikációm.

Az ELTE orosz-néprajz szakán végeztem 1976-ban. A klasszikus orosz irodalom szeretete és a családi orosz nyelvű együttlétek emléke átsegített a szovjet témák okozta nehézségeken. Magas színvonalúak voltak az ósláv és orosz nyelvtörténeti előadások és szemináriumok, amelyeket különösen kedveltem.

A Néprajzi Intézetben Tálasi István professzortól az anyagi kultúra

témakörében hallgattam előadásokat, és őt választottam a jázsági népi baromfitartás témaköréből írott szakdolgozatomhoz. Ez tőle kapott, kötelezően feldolgozandó téma volt. A második év végén házasságot kötöttünk Kocsis Gyula néprajz-történelem szakos egyetemi hallgatóval, akivel az elkövetkező évtizedekben több szakmai feladatot közösen vagy egymást segítve végeztünk. 1974-től a ceglédi Kossuth Múzeumban kezdtük meg a múzeumi munkát: férjem igazgatóként, én néprajzos-muzeológusként. Első nagy vállalkozásunk a ceglédi hagyatéki leltárak és végrendeletek kutatása és megjelentetése volt, ezek a visszajelzések szerint a további történeti és néprajzi kutatások számára forráskiadványként szolgálnak mindörökre. Megyei szervezetben dolgozó szakemberként kötelezően vettem részt a Börzsöny, Tápíómente és a Pest megye népművészete témájú monografikus kutatásokban és dolgoztam fel különböző témákat.

Izgalmas, új kutatás volt a református gyülekezet házassági kapcsolatainak vizsgálata, amelynek eredményei megerősítették a tudományunkban dogmaként kezelt „háromváros” (Erdei Ferenc nyomán) külön útját, kapcsolatrendszerét. Addig is nyilvánvaló volt, hogy Nagykőrösnél húzódik az ö-ző dialektus határa, ami a hódoltság után betelepülő, eltérő eredetű lakosságnak is bizonyítéka. Másfelől a települések jogállása is különböző volt: Cegléd 18. századi vezető református családjainak a Nagykunság vezető rétegébe tartozó családokkal voltak szoros kapcsolatai, nem pedig például a kőrösi nemesi családokkal.

Tájmúzeumban dolgozó muzeológusként a Kossuth-hagyományokat ápoló Turini Százas Küldöttség Mú-

zeumbaráti Kör évfordulós összejeveteleinek programja, az évkönyv szerkesztése, az októberi „múzeumi hónap” előadásainak összeállítása közben Cegléd mezőváros történetével és néprajzával ismerkedtem. A baráti kör (eredeti jogon) tagjai bizalmukba fogadtak, és élettörténeteik hasonlóak voltak családom történetének egyes fejezeteivel. A rendszerváltozás után lehetőségem volt az ún. kulákok, a parasztság felső rétegének valós sorsát „beemelni” a társadalomnéprajzi kutatás keretei közé. (Megyei tudományos konferencián volt olyan elnök, aki előadásom után azt a megjegyzést tette, hogy „ez nem néprajz”.) A ceglédiekről 1994-ben magyar nyelven az ún. zöld könyvben; 1996-ban, Párizsban pedig angol nyelven jelent meg közleményem.

1986-tól végeztem választott témaként a komáromi asztalosközpont kutatását, és a további kutatási feladatok meghatározását sikerült összeállítanom. Az Iparművészeti Főiskolán elvégeztem Csilléry Klára négy féléves környezetkultúra-kollégiumát.

Régi tárgyakhoz kapcsolódó érdeklődésem vitt a Református Egyház zsinati iroda Molnár Ambrus esperes által vezetett műemlékfelmérő csoportjába, és ennek révén a határokon túli református gyülekezetekhez. Írtam úrasztali fatányérokról és egyéb faedényekről, összefoglalóan az ungi református gyülekezetek történetéről. Tagja vagyok a Református Egyház DC egyháznéprajzi szekciójának.

Gémes Balázs (Romológiai Intézet, Szekszárd) meghívására segítettem a cigány néprajzi gyűjtőpályázatok megszervezésében, és egyénenként foglalkoztam a pályázókkal. Kocsis Gyulával együtt Pest megyében évtizedekig bíráltuk az önkéntes néprajzi gyűjtők dolgozatait és tartottuk velük

a kapcsolatot, ez Ceglédre rendelt megyei feladat volt.

Hofer Tamástól kaptam a felkérést a *Társadalom* című néprajzi kézikönyvben tematikus, az egész Kárpát-medencére kitekintő összefoglaló tanulmány készítésére *Műrokonság, szomszédság, kortársi csoportok, barátság* címmel. Ennek a kutatásnak hozadéka az egyházi és liturgikai tanulmány, a 'csoport' jelentésű szavak körülhatárolása, továbbá a 'cinkos és cimborá'.

1994–1998 között a Pest Megyei Közgyűlés kulturális és oktatási bizottságának tagjaként elhatározásom szerint dolgoztam a Kossuth Múzeum épületének felújításáért, korszerűsítéséért: két lépcsőben 40 millió forint ráfordítással, külső és belső felújítás, valamint fűtéskorszerűsítés valósult meg. Benedek Péter festőnek állandó kiállítást rendeztem, ez, sajnos, már több mint egy évtizede bezárt.

Múzeumi munkahelyem (és még öt kollégámé) a megyei múzeumi szervezetben létszámleépítéssel szűnt meg 2007-ben. Szerencsés vagyok, mert a korai nyugdíjazás következtében több időt tölthettem a családommal, két gyermekemmel és két unokámmal. A közelmúltban elhunyt két tudóstársam, Gyula és Erzsébet szellemi örökségének megmentésére és hagyatékának gondozására is több időt szánhatok.

Ebben a számvetésben nagyobb hangsúly került a gyökerekre, mert ez a szakmai önéletrajzokból mindig kimaradt. Az egyetem elvégzése után nem fogadtam el a nekem szánt pécsi állást, inkább a Jászsággal szomszédos tájat választottam, a ceglédit (ahol gyermekkoromban sok szép nyarat töltöttem), mert én az Alföldön vagyok otthon.



E számunk más szerzői, szereplői

Bognár Antal (1951) – író, újságíró, szerkesztő, Budapest

Druzsín Ferenc (1940) – irodalomtörténész, egyetemi magántanár, Budapest

Marton Árpád (1972) – kulturális újságíró, Szeged

Rojkó Annamária (1962) – újságíró, szerkesztő, Budapest

Szondi György (1946) – bolgarista, műfordító, főszerkesztő, Budapest

Tarján Tamás (1949–2017) – kritikus, eszészista, irodalomtörténész



Hetvenhét jeles hetvenes

Január Kovács katáng Ferenc, Ungár Anikó, Tomasevics Zorka, Balla Zsófia, Botlik József

Február Schneller István, Luzsicza Árpád, Ördögh Csilla, Veróci Zsuzsa, Gáti Oszkár, Zempléni Mária, Hollai Kálmán, Aknay János, Rostás-Farkas György

Március Borbás Gabi, Marno János, Jankovics József, Doncsev Antoni, Reviczky Gábor

Április Nagy Zoltán Mihály, Reményi József Tamás, Gedó György, Szőnyiné Szerző Katalin, Pannonhalmi Zsuzsa

Május Haas János, Schuster Lóránt, Nógrádi György, Entz Géza, Nagy Gábor, Pál Ferenc

Június Váncsa István, Gáts Tibor, Szalay Sándor, Barbinek Péter, P. Papp Zoltán, Galkó Balázs

Július Gulyás Buda, Maracskó Gabriella, Dunai Tamás, Lantos István, Nagy Gábor, Zelnik József, Margócsy István, Gantner István

Augusztus Faragó Laura, Földi Péter, Botos Ferenc, Csatári Bálint, Dávid Géza

Szeptember Karinthy Márton, Kozma Mihály, Csákány Zsuzsa, Hubert Ildikó, Tuncsik József, Tóth László, Huzella Péter, Fekete Gizi

Október Zentai Péter László, Thomka Beáta, Nagy László, Heilig Gábor, Lezsák Sándor

November Dávid István, Kántor Péter, Dukkon Ágnes, Fogarasi Klára, Nemes Ferenc, Hála József, Temesi Ferenc

December Bocskay Vince, Péter Ágnes, Kárpáti Tamás, Zoltán András, Fekete László, Mészáros Mária, Bakonyi Péter, Nagy Varga Vera

Ára: 1000 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,
valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputonline.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185



A folyóirat támogatói:

